Monitor Vestigingsklimaat mei 2016

1. Introductie

Ruim één procent van de bedrijven in Nederland is een buitenlandse vestiging. Deze bedrijven zorgen maar liefst voor zestien procent van alle banen in Nederland (bijna 1 mln. arbeidsplaatsen) en voor ruim een kwart van de totale toegevoegde waarde van het bedrijfsleven. 36 Procent van de omzet en bijna een kwart van de investeringen komen van bedrijven in buitenlandse eigendom. Omzet en werkgelegenheid van deze bedrijven groeien beduidend harder dan van bedrijven in Nederlandse handen (CBS, 2016).

Nederland wordt omgeven door een aantal landen die in dezelfde vijver vissen naar buitenlandse investeringsprojecten. De strijd om de eerste plaats op de shortlist is hevig; daarbij gaat het vooral om arbeidsplaatsen.

Het beeld van het Nederlandse vestigingsklimaat wordt ingekleurd door rankings. Jaarlijks publiceren internationale organisaties ranglijsten op specifieke onderdelen van het vestigingsklimaat. Wat mist is het integrale overzicht: Hoe staat het vestigingsklimaat in Nederland er objectief gezien voor ten opzichte van onze belangrijkste concurrenten en welke trends zijn er waarneembaar?

Deze voorjaarsuitgave van de NFIA-Monitor Vestigingsklimaat 2016 bevat twee delen.

In deel 1 is het Nederlandse vestigingsklimaat met de onderliggende locatiefactoren afgezet tegen het gemiddelde van die factoren in een zevental landen, die vaak ook op de shortlist staan van projecten die in Nederland terechtkomen – of hadden moeten komen:

België,
Duitsland,
Frankrijk,
Ierland,
Luxemburg,
Verenigd Koninkrijk
Zwitserland.

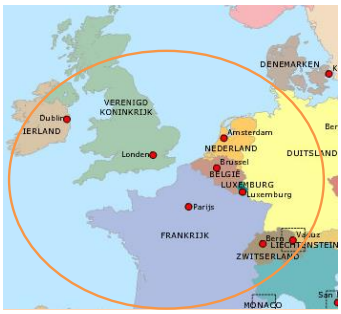

De locatiefactoren zijn weergegeven in vergelijking met de situatie van najaar 2015. Ook wordt ingegaan op het belang dat verschillende typen bedrijven hechten aan locatiefactoren.

Deel 2 zoomt in op een van de kritieke locatiefactoren uit de vorige monitor: de wet- en regelgeving rond het neerzetten van een bedrijfspand. In de Ease of Doing Business en volgens JLL scoort Nederland op dat aspect opvallend laag. Die aspecten worden afgezet tegen de met ons concurrerende landen.

NFIA,

mei 2016

2. Vestigingsklimaat – Toelichting en grote lijnen

Het totaalbeeld wordt weergegeven in figuur 1. Het vestigingsklimaat wordt beschouwd als de optelsom van zeven groepen locatiefactoren.

De factoren zijn berekend voor onze belangrijkste concurrenten en voor Nederland. Daarbij is zoveel mogelijk gezocht naar feitelijke bronnen. De stand van zaken in Nederland is op 100 gesteld (zwarte lijn). De gemiddelde waarde van een selectie van omliggende landen (rode/groene doorgetrokken lijn) is weergegeven als indexcijfer ten opzichte van Nederland = 100. Twee bronnen moesten vanwege discontinuïteit worden vervangen. Bij de mutatie ten opzichte van de vorige monitor is daarvoor gecorrigeerd.

De indexcijfers per locatiefactor zijn opgebouwd door een aantal subfactoren met een gelijk gewicht te middelen. De indexcijfers van onderliggende factoren zijn zo berekend dat de meest gewenste situatie groter is dan de minder gewenste situatie. Met andere woorden: hoe dichter bij het middelpunt, hoe slechter het vestigingsklimaat er voor staat. Ten opzichte van de vorige monitor zijn voor ca een derde van het aantal subfactoren door de internationale bronnen nieuwe data gepubliceerd. Hiermee is onze vestigingsplaatsmonitor geactualiseerd.

In grote lijnen geldt dat het vestigingsklimaat in Nederland in vergelijking met onze concurrenten enigszins verslechterd is op het gebied van fiscaliteit. Bedrijven zijn meer belasting kwijt aan OZB, werknemers betalen meer inkomstenbelasting en de opbrengst van bedrijfsbelastingen is hoger geworden. Daar staat een iets minder zware premiedruk tegenover. Op het gebied van Governance heeft Nederland terrein gewonnen. Onze positie m.b.t. de terugdringing van corruptie is verbeterd, evenals de financiële rating. Tenslotte is Nederland wat verder op achterstand geraakt in de internationale vergelijking van overheidsincentives voor R&D-activiteiten. Andere landen zijn op dat gebied bezig met een inhaalslag.

In figuur 1 is ook aangegeven hoe de landen scoren die op de gekozen locatiefactoren het gunstigste klimaat laten zien: een indicatie van onze ambitie. Juist op factoren waar bedrijven zwaar aan tillen (arbeid, fiscaliteit, quality of life) doen meerdere landen het beter dan Nederland. Daar staat tegenover dat Nederland op de meeste locatiefactoren redelijk scoort; op locatie en ligging heeft Nederland de koppositie ingenomen. Alleen bij de factor arbeid komen we onder het gemiddelde uit. Echter: als het om het vestigingsklimaat gaat is de ketting zo sterk als de zwakste schakel. Op ieder onderdeel bevinden zich aandachtspunten.

In het vervolg van deze monitor wordt ingegaan op topfactoren en locatiefactoren die aandacht nodig hebben, op de veranderingen ten opzichte van de vorige monitor (paragraaf 4), op het belang dat verschillende bedrijven aan locatiefactoren hechten (paragraaf 5) en paragraaf 6 gaat tenslotte kort in op veranderingen in de posities van onze belangrijkste concurrenten.

Fig. 1. Monitor vestigingsklimaat - Voorjaar 2016

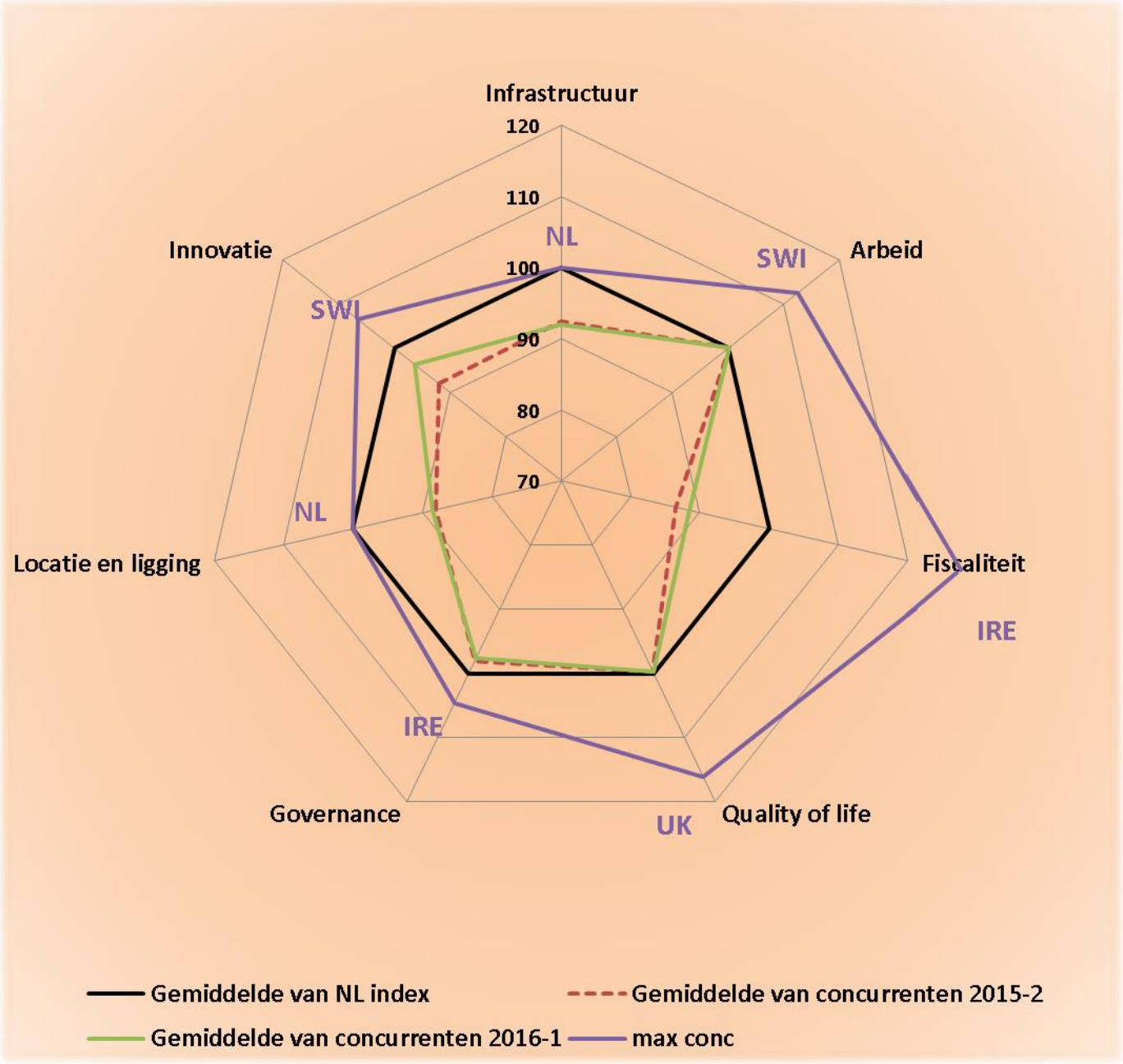

Bronnen: Meerdere Internationale, openbare databanken; NFIA

3. Toppers en kritieke factoren

In figuur 2. is in beeld gebracht voor welke subfactoren Nederland hoog scoort in vergelijking met concurrerende landen (geen of een land hoger dan NI), dan wel waar vier tot zes landen het beter doen dan Nederland. Bij de hier genoemde kritieke factoren behoren o.m. corporate tax, ontslagbescherming, beschikbaarheid van talent en sociale premiedruk: factoren die voor veel bedrijven zwaar wegen en waarop we in vergelijking met onze belangrijkste concurrenten nog veel hebben te winnen.

Figuur 2. Toppers en kritieke factoren

Toppers

Nederland bovenaan:	
informatie-infrastructuur	+1
inkomstenbelasting, personen	
Corruptie	+1
financiële rating	+3
Beschikbaarheid kantoren	
Een land boven Nederland:	
beschikbaarheid infrastructuur	
kwaliteit infrastructuur	
voorzieningen/ elektriciteit	
language skills	
opbrengst bedrijfsbelasting	
douanezaken	
Tax on property	
welbevinden	
Social Process Index	
snelheid/gemak starten bedrijf	
omvang afzetmarkt	
Financiering publiek onderzoek door bedrijfsleven	

Kritieke factoren

6 landen boven Nederland	
legislation, regulations Real Estate	
investeringsbescherming	
(Sociale) premiedruk	
5 landen boven Nederland	
persoonlijke veiligheid	-1
ontslagbescherming	
beschikbaarheid van talent	
4 landen boven Nederland	
Beschikbaarheid van onderzoekers	
kwaliteit onderwijsinstellingen, kennisinstituten	
business costs of crime and violence	
corporate tax (tarieven)	
arbeidsethos	
aantrekkelijkheid voor talent	

Bronnen: Meerdere Internationale, openbare databanken; NFIA

Waar van toepassing, is aangegeven welke locatiefactoren zijn opgeschoven ten opzichte van onze omringende landen en met hoeveel plaatsen. Gemuteerde tussenliggende locatiefactoren zijn:

kosten energie voor industrie	-1
productiviteit	-1
politieke stabiliteit	-1
Index of economic freedom	+1

4. Mutaties ten opzichte van de vorige monitor

Nederland heeft de stevige positie op het gebied van **infrastructuur** goed weten vast te houden. In het digitale vlak is ons land koploper geworden; Ierland bleef achter bij de datasnelheid die ons land in het vierde kwartaal 2015 wist te realiseren. Qua kosten voor elektriciteit hebben we ons goed kunnen handhaven ten opzichte van het gemiddelde van de landen om ons heen.

Locatiefactoren onder de noemer **arbeid** laten enkele geringe ontwikkelingen zien, die in het algehele beeld tegen elkaar wegvallen. De OECD beoordeelt de beschikbaarheid van talent iets minder gunstig dan voorheen. Dat geldt ook voor onze taalvaardigheid en voor de productiviteit, maar de verschillen ten opzichte van vorig jaar zijn heel gering. Een an ander wordt netjes gecompenseerd doordat we er qua kosten van arbeid wat gunstiger voorstaan dan onze concurrenten.

Veelbesproken onderwerp vormt het **belasting**klimaat. Wanneer we ons beperken tot de feiten lopen onze concurrenten beetje bij beetje op ons in (OZB, personele belastingen, opbrengst van bedrijfsbelasting). De sociale premiedruk is daarentegen wat gunstiger geworden maar staat nog altijd op hoog niveau. Al met al staat de traditionele fiscale koppositie van Nederland onder druk. Gelet op aangekondigde wijzigingen in VPB-tarieven van andere landen zal die druk nog verder toenemen.

Qua **quality of life** zijn de wijzigingen zeer beperkt. Er valt geen trend in te ontdekken.

De opvallendste veranderingen in **Governance** hebben betrekking op onze financiële rating en onze integriteit. Onze positie daarop is verstevigd.

Mutaties op onderdelen die betrekking hebben op **locatie en ligging** bleven eveneens beperkt. Nederland bleef een duidelijke voorsprong houden op de concurrenten.

Ten aanzien van **Innovatie** kwamen in de achterliggende periode nauwelijks nieuwe data beschikbaar. Alleen de OESO kwam met nieuwe cijfers voor incentives voor R&D-activiteiten, waaruit blijkt dat de landen om ons heen gemiddeld verder op Nederland inlopen; België loopt nu op Nederland voor.

5. Het belang van locatiefactoren nader bekeken

Het vestigingsklimaat wordt door verschillende bedrijven verschillend beoordeeld.[1] NFIA heeft onderzoek gedaan naar het belang dat buitenlandse vestigingen aan locatiefactoren hechten. In dit hoofdstuk worden de verschillen in beeld gebracht voor bedrijfsactiviteiten, sectoren, bedrijfsomvang en de regio waaruit een bedrijf afkomstig is.

5.1. Naar activiteit

Tabel 1. Belang van locatiefactoren naar bedrijfsactiviteit; index gemiddelde van alle activiteiten = 100; oranje=hoog, blauw=laag

	Infrastructuur	Labor	Taxation	Quality of Life	Governance	Business Sites	Innovation
Data Center	102,5	102,1	102,4	100,6	102,5	104,6	104,8
Distributie Center	99,5	99,4	101,2	99,2	99,1	98,1	99,3
Hoofdkantoor	100,4	102,2	100,5	101,5	100,6	102,9	102,2
Marketing & Sales	100,2	100,5	99,4	101,7	99,5	100,3	101,5
Productie	97,4	99,1	98,4	92,5	97,9	95,4	100,6
R&D	97,2	99,2	96,2	98,1	97,0	98,8	110,8
Service Center	101,2	100,7	100,4	100,9	100,3	99,6	103,3
Alle bedrijven	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: NFIA – enquête vestigingsklimaat

Enkele waarnemingen vallen op: Dat R&D-bedrijven hechten aan een innovatief vestigingsklimaat zal niemand verrassen. Wel is daarbij de exclusiviteit van de factor innovatie opmerkelijk.

Ook valt op dat hoofdkantoren aan alle factoren meer belang hechten dan bedrijven gemiddeld doen; dat geldt in nog sterkere mate voor data centers. Om die activiteiten aan te trekken moet het vestigingsklimaat in *alle* opzichten bovengemiddeld goed zijn.
Ook productiebedrijven vallen in dit lijstje op, door op vrijwel alle factoren *onder* het gemiddelde te scoren. Wie meer productiebedrijven naar binnen wil halen, lijkt dat niet te gaan bereiken door het vestigingsklimaat in brede zin te verbeteren. Met een goede balans tussen arbeidskosten en productiviteit en een geavanceerd gebruik van productietechnologie kom je productiebedrijven het meest tegemoet.

[1] In paragraaf 5 gaat het in het algemeen om graduele verschillen; de grootste verschillen blijven altijd nog binnen 10 procent van het gemiddelde. Het is goed om dit in het oog te houden bij de toelichting, waar het licht juist op de verschillen valt .

5.2. Naar sector

Tabel 2 Belang van locatiefactoren naar voornaamste sectoren; index gemiddelde van alle sectoren = 100; oranje=hoog, blauw=laag

	Infrastructuur	Labor	Taxation	Quality of Life	Governance	Business Sites	Innovation
Agri Food	100,3	98,1	96,2	99,1	97,8	96,9	102,0
Chemicals	98,0	94,6	94,9	94,7	94,9	98,5	97,6
Electronica	95,3	97,7	100,3	100,4	97,9	99,2	104,2
ICT	100,0	101,4	104,5	103,0	98,7	98,9	104,6
Industrie	96,5	93,3	94,5	96,2	93,7	102,5	97,7
Services	95,6	100,3	97,7	97,4	99,4	98,1	95,3
Zakelijke Dienstverlening	103,9	103,3	99,6	101,5	102,3	104,1	100,3
Alle bedrijven	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: NFIA – enquête vestigingsklimaat

De belangrijkste bedrijfstakken hechten in het algemeen aan een innovatief vestigingsklimaat. Zakelijke dienstverleners lopen daarin voorop. Governance is voor de geselecteerde sectoren veel minder onderscheidend. Opmerkelijk is de lage score voor arbeid bij de sector industrie; ook valt op dat fiscaliteit de minst belangrijke locatiefactor is voor bedrijven in de zakelijke dienstverlening. Industrie lijkt over het geheel genomen minder te hechten aan de verschillende locatiefactoren. Vestiging op een strategische plek krijgt nog de meeste aandacht. Daar hebben ICT-bedrijven haast een gespiegelde kijk op.

5.3. Naar omvang

Figuur 3 Belang van locatiefactoren naar omvang van bedrijven (*Bron:NFIA– enquête vestigingsklimaat*)

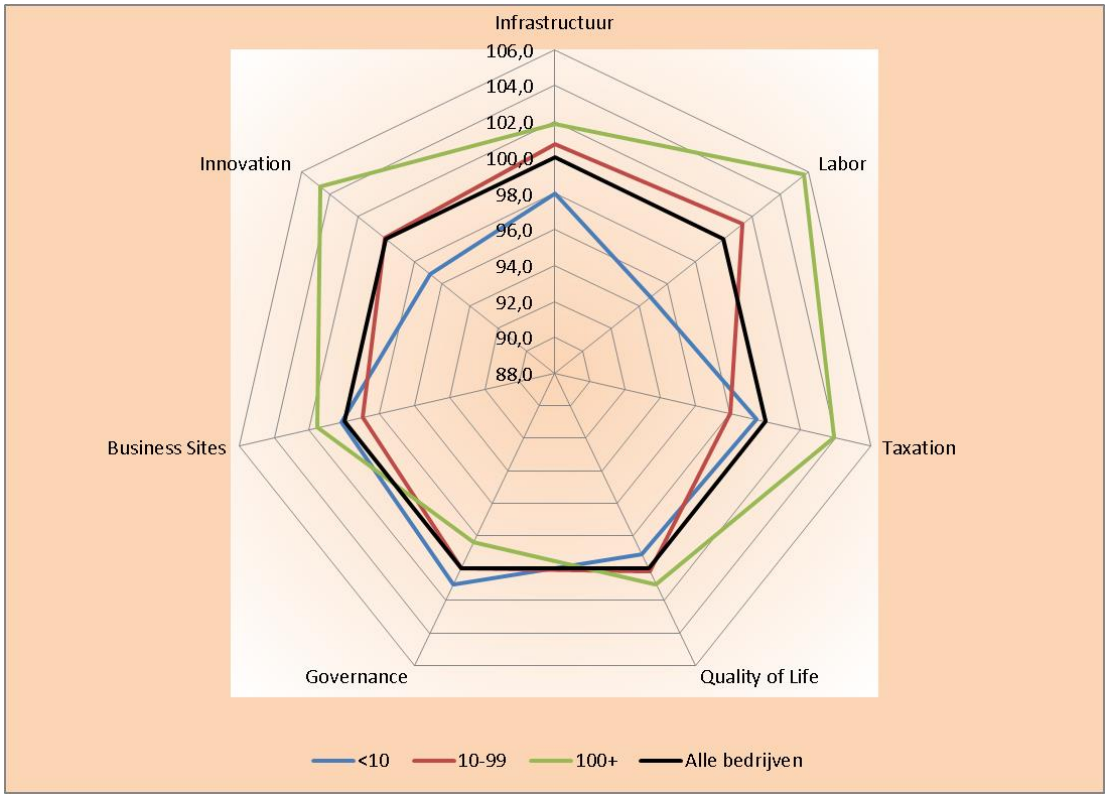

Hoe groter een bedrijf is, hoe meer arbeid, fiscaliteit en Innovatie een rol spelen bij de keuze van een locatie (figuur 3). Voor kleine bedrijven spelen die locatiefactoren een veel minder grote rol. Dit ligt omgekeerd als het gaat om de houding en invloed van de overheid.

5.4. Naar regio

Figuur 4 brengt tenslotte de invloed in kaart van de regio, waar het bedrijf vandaan is gekomen. Duidelijk is dat vooral niet-Europese bedrijven hechten aan een goed fiscaal klimaat. Een ander in het oog springend verschil is innovatie: voor Westerse landen een aangelegen punt, terwijl Aziatische investeerders daar minder aan lijken te hechten. Dat wordt vooral verklaard doordat veel Aziatische investeringen (met name uit opkomende landen als China, Taiwan en andere in Zuidoost-Azië) zich in deze eerste fase van internationalisering veelal richten op marketing en saleskantoren en distributiefuncties. Relevante kanttekening hierbij is wel dat Aziatische respondenten over het algemeen het belang van een factor hoger waarderen dan Noord-Amerikaanse, terwijl Europese respondenten daar weer iets onder blijven.

Figuur 4. Belang van locatiefactoren naar regio van het moederbedrijf

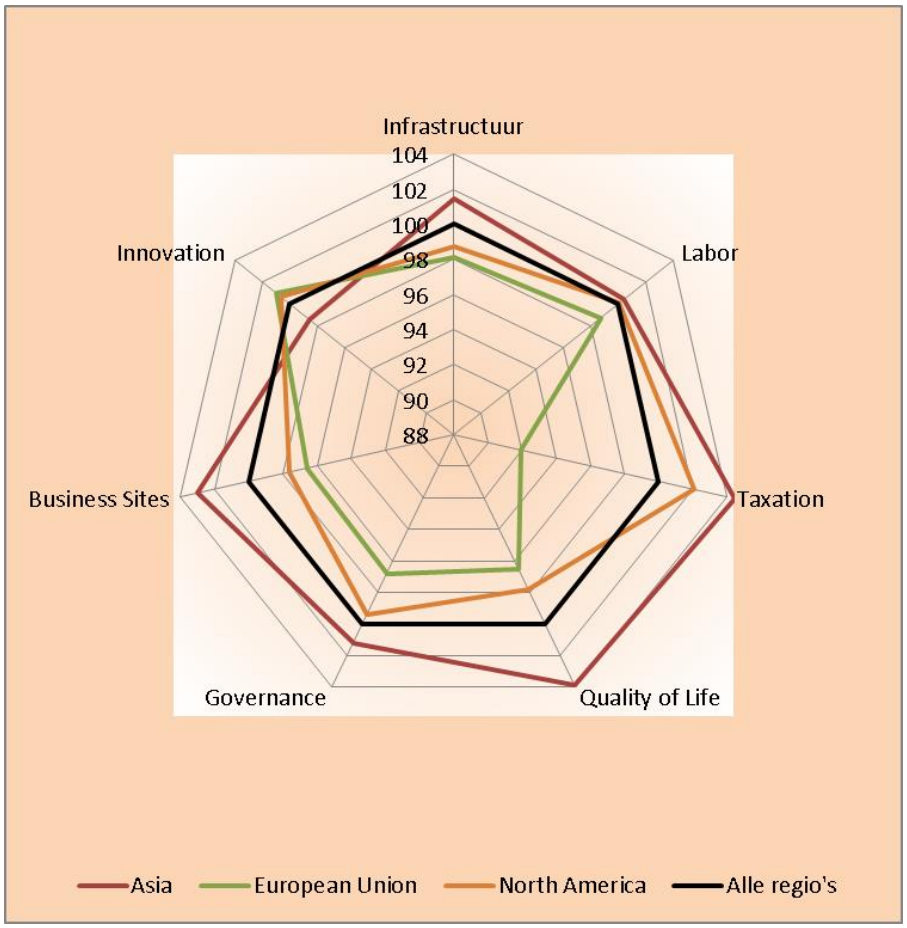

Bron: NFIA– enquête vestigingsklimaat

6. Concurrerende landen

In deze laatste paragraaf ligt de focus op individuele ontwikkelingen bij de concurrerende landen.

In figuur 1 geeft de buitenste lijn aan welk land per locatiefactor het hoogst scoort. Los van de positie van Nederland verschuiven soms ook de posities van andere landen ten opzichte van elkaar.

Zo blijkt dat op het gebied van **infrastructuur** Ierland lager scoorde dan bij de vorige meting, met name door een lagere score op digitale infrastructuur.

Binnen de locatiefactor **Arbeid** zien we dat de positie van het Verenigd Koninkrijk lager wordt ten opzichte van het gemiddelde. De kosten van arbeid zijn hoger geworden, terwijl de productiviteit wat achteruit is gegaan.

Op **Fiscaliteit** moet Ierland wat van zijn positie prijsgeven; de premiedruk is in Ierland hoger geworden. Duitsland is juist wat ingelopen op de concurrentie door een lagere belasting op onroerend goed. De facto moet worden vastgesteld dat alle landen, behalve Nederland (en Ierland vanwege de premiedruk), hun fiscale positie zagen verbeteren.

Ook bij **Locatie en Ligging** traden verschuivingen op. In Ierland werden de kantoren duurder. In Ierland en Luxemburg nam volgens de OECD de deelname in wereldwijde waardeketenen af. Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk leverden daar juist een grotere bijdrage aan. De koppositie is overgenomen door Nederland.

Hoewel de meeste bronnen voor **innovatie** in de achterliggende periode niet werden geactualiseerd, heeft rapportage van de OESO over incentives voor R&D-activiteiten duidelijk gemaakt dat Landen als Ierland, Luxemburg en België op dit gebied niet stilzitten. Daarmee loopt de concurrentie op dit belangrijke terrein gemiddeld op Nederland in.

Bij de overige locatiefactoren, **Governance en Quality of life** bleven de onderlinge positie van onze concurrenten ongewijzigd.

In tabel 3 is per land in beeld gebracht op welke locatiefactoren zij beter (oranje) of minder (blauw) gescoord hebben dan Nederland. De ontwikkelingen bij Locatie en Ligging hebben veelal te maken met de participatie in internationale waardeketens en/of met de kosten van kantoren. Op het gebied van fiscaliteit heeft Duitsland gescoord op de opbrengst van Belastingen afkomstig van bedrijven en op de OZB; In Ierland is de sociale premiedruk gestegen.

Tabel 3. Verschuivingen per locatiefactor bij de landen om ons heen

	Bel	Fra	Dui	Ier	Lux	Zwi	VK
Infrastructuur	0,9%	0,6%	1,4%	-6,6%	-0,2%	0,2%	0,6%
Arbeid	2,0%	-0,8%	-1,1%	-0,7%	1,6%	1,3%	-2,8%
Fiscaliteit	0,6%	4,9%	8,8%	-7,9%	4,0%	2,5%	4,1%
Quality of life	-0,9%	0,0%	0,6%	-0,6%	0,7%	0,2%	-0,1%
Governance	-0,6%	-0,9%	-0,4%	-0,3%	-0,7%	-0,6%	-0,3%
Locatie en ligging	0,8%	1,9%	2,3%	-9,8%	-8,1%	6,7%	10,1%
Innovatie	4,5%	4,1%	0,6%	7,4%	13,6%	0,4%	1,7%

Bron: Diverse internationale databanken, NFIA

Annex 1 Gebruikte subfactoren en bronnen

Locatiefactor	Subfactor	Bron	Concurrenten, gemiddeld. NL=100
Infrastructuur	bereikbaarheid/ mobiliteit	WB/LPI	99,2
Infrastructuur	beschikbaarheid infrastructuur	WB/LPI	95,7
Infrastructuur	kwaliteit infrastructuur	WEF	89,6
Infrastructuur	informatie-infrastructuur	Akamai	77,8
Infrastructuur	voorzieningen/ elektriciteit	WEF	98,5
Infrastructuur	kosten energie voor industrie	OECD	91,4
Arbeid	beschikbaarheid van talent	OECD	110,1
Arbeid	aantrekkelijkheid voor talent	WEF	101,4
Arbeid	kosten van arbeid abs	Eurostat	103,2
Arbeid	productiviteit	OECD	100,3
Arbeid	arbeidsethos	IMD	92,5
Arbeid	ontslagbescherming	OECD	119,1
Arbeid	language skills	IMD	74,8
Fiscaliteit	opbrengst bedrijfsbelasting	OECD	71,1
Fiscaliteit	corporate tax (tarieven)	EY	103,9
Fiscaliteit	inkomstenbelasting, personen	OECD	75,4
Fiscaliteit	(Sociale) premiedruk	OECD	141,9
Fiscaliteit	douanezaken	WB/LPI	93,9
Fiscaliteit	Tax on property	OECD	44,8
Quality of life	Beschikbaarheid, kwaliteit woningen	OECD	97,1
Quality of life	Kosten van levensonderhoud	EU	92,7
Quality of life	kwaliteit gezondheidszorg,	WEF	100,4
Quality of life	persoonlijke veiligheid	OECD	121,0
Quality of life	welbevinden	UN	94,1
Quality of life	Quality of life	OECD	96,1
Quality of life	Social Process Index	Social Progress Imperative	97,3

Monitor Vestigingsklimaat mei 2016

Locatiefactor	Subfactor	Bron	Concurrenten, gemiddeld. NL=100
Governance	snelheid/gemak starten bedrijf	WEF	71,8
Governance	Efficiency of legal framework in setting disputes	WEF	93,8
Governance	administratieve lasten	WEF	97,8
Governance	investeringsbescherming	WEF	121,4
Governance	Corruptie	Transparency International	90,5
Governance	politieke stabiliteit	WB	91,0
Governance	economische stabiliteit	WEF	92,5
Governance	financiële rating	S&P+M+F	89,3
Governance	legislation, regulations Real Estate	JLL	124,7
Governance	Index of economic freedom	Heritage Foundation	98,4
Locatie en ligging	Beschikbaarheid kantoren	bnp paribas - real estate	44,2
Locatie en ligging	kosten kantoren	Cushman & Wakefield	66,5
Locatie en ligging	business costs of crime and violence	WEF	102,7
Locatie en ligging	State of Cluster development	WEF	96,7
Locatie en ligging	binnenlandse afzetmarkt	OECD	111,5
Locatie en ligging	omvang afzetmarkt	WEF	95,2
Locatie en ligging	participatie in global value chains	OECD	91,2
Locatie en ligging	kwaliteit van toeleveranciers	WEF	100,3
Innovatie	kwaliteit onderwijsinstellingen, kennisinstituten	GII	103,8
Innovatie	Patenten per mln inwoners	OECD	94,8
Innovatie	Kwaliteit R&D	WEF	96,9
Innovatie	Beschikbaarheid van onderzoekers	WEF	100,0
Innovatie	Financiering publiek onderzoek door bedrijfsleven	OECD	66,1
Innovatie	Bescherming Intellectuele Eigendom	WEF	99,0
Innovatie	beschikbaarheid van overheidsincentives voor R&D	OECD	113,7